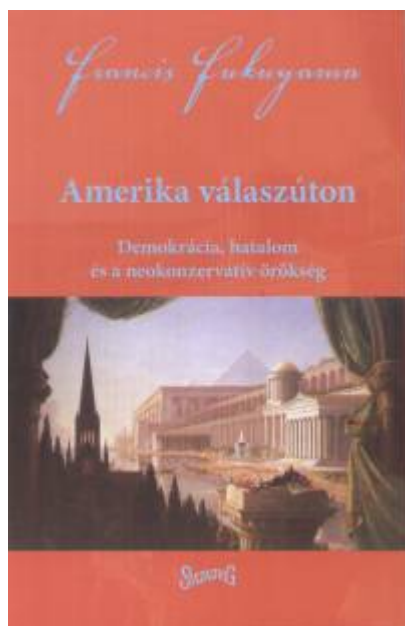

Kardos Gábor: A neokonzervativizmus kiigazítása

Francis Fukuyama: Amerika válaszáton. Demokrácia, hatalom és a neokonzervatív örökség

Századvég, Budapest, 2006.
222 oldal

Az Egyesült Államok külpolitikája a világ többi állama számára a nemzetközi politikai környezet egyik legfontosabb eleme. Nem csoda ezért, hogy az amerikai külpolitika alakulását

rendkívül sokan elemzik az Egyesült Államokon kívül, és persze azon belül is. Ez utóbbi körbe tartozik az amerikai Francis Fukuyama is, aki a társadalomfejlődés és a nemzetközi viszonyok problémáinak tanulmányozójaként mindig egy-egy sarkalatos kérdésben nyilvánít véleményt. Így tette ezt legutóbbi önálló kötetében is, amely az Al-Kaida 2001. szeptember 11-i támadását követő amerikai külpolitikával foglalkozik. Az ennek részeként kirobbantott iraki háború napjaink legjelentősebb nemzetközi eseménye.

Francis Fukuyama számára, amint ezt könyve előszavában elmondja, személyes fontosságú az amerikai külpolitika alakulása. Hosszú ideje neokonzervatívnak tekintette magát, de rá kellett jönnie, hogy politikai szimbólumként és eszmekörként is, a neokonzervativizmus olyasvalamivé fejlődött, amit már nem tud vállalni. Könyve a neokonzervatív külpolitikai örökség vizsgálatával foglalkozik, és akár azt a címet is kaphatta volna, amit annak idején Szekfű Gyula híres cikksorozata viselt: „valahol utat tévesztettünk”. Fukuyama e reflexió mellett arra is kísérletet tesz, hogy új külpolitikai irányvonalat vázoljon fel az Egyesült Államok számára.

* Kardos Gábor docens az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi jogi tanszékének vezetője.

A szerző az első fejezetben rámutat arra, hogy egy átfogó preemptív háborús doktrína meghirdetése és Irak megtámadása nem volt magától értetődő válasz a 2001. szeptember 11-i támadásokra. A Bush kormány erősen eltúlozta az Egyesült Államokat ért fenyegetést az iraki tömegpusztító fegyvereket illetően, illetve azoknak terroristák kezébe kerülésével kapcsolatban, és alábecsülte Irak pacifikálásának nehézségeit, továbbá azt, hogy a világ hogyan fogadja az amerikai „jóindulatú hegemonia” eme jelét.

Fukuyama a munka második fejezetében vizsgálja a neokonzervatív politikai gondolkodás intellektuális gyökereit, amelyek szerinte a City College of New Yorkhoz kapcsolódó, jobbára zsidó származású értelmiségi csoport gondolataiból erednek. Ez az expanzív, intervencionista, demokráciát pártoló álláspont az, amely a neokonzervatív gondolatkör központi elemét adja, és amely ahhoz a következtetéshez vezetett, hogy az amerikai katonai erő morális célok érdekében is felhasználható. A szerző idézi Kenneth Jowitt megjegyzését, amely szerint a liberális demokrácia világméretű győzelmének történelmi folyamata – amelyet éppen Fukuyama vizionált – túlságosan is *laissez faire*-nek tűnt e csoport, illetve a George W. Bush kormányzat számára, és így szükségesnek ítélték, hogy ahhoz az Egyesült Államok emeltyűt biztosítson.

Azaz, sajátos leninizmusról van itt szó. Fukuyama elhatárolódása főként ennek a leninizmusnak szól, aláhúzva azt, hogy a történelem végéről szóló híres könyvében a demokrácia hosszú távú győzelmét jósolta. (Ez az álláspont Jowitt szerint „passzív marxista”, szemben a Bush kabinet „leninizmusával”.)

A harmadik fejezet főként az Egyesült Államokat ért nemzetközi fenyegetést, illetve a preemptív, a preventív háborúig fejlesztő nemzetbiztonsági stratégiát elemzi. Amint rámutat, nem léptünk át abba a világba, amelyben a lator államok rutinszerűen tömegpusztító fegyvereket adnák át terroristáknak, következésképpen a preemptív és a preventív háború megkülönböztetése továbbra is lényeges. Egyetlen amerikai kormányzat sem képes csalhatatlanul felismerni, hogy mely vezetők és rezsimek oly érzéketlenek a belső és a nemzetközi környezeti változásokra, hogy megátalkodottságukban velük szemben elkerülhetetlen már a preventív háború is. A szerző szerint egyébként tévedés abból kiindulni, hogy az iraki háború a kezdetektől fogva egyértelmű koholmányokon alapuló bűnös összeesküvés volt, szerinte a kormánytisztviselők inkább túlzásban vétkesek.

A negyedik fejezet a nemzetközi legitimitáció és az amerikai küldetésstudat összefüggéseit vizsgálja. A múltban volt rá példa, hogy az Egyesült Államok felvilágosult módon cselekedett, a nemzetközi közjó érdekében járt el. A hidegháborús amerikai szerepet

felváltó, de változatlanul az amerikai kivételesség-tudaton alapuló „jóindulatú hegemonia” azonban nem csupán magas szintű kormányzati kompetenciát feltételez, de számos olyan feladatot is, – az afrikai békefenntartástól a szén-dioxid kibocsátás csökkentéséig – amelyet az Egyesült Államok terhesnek érez. A fő problémát azonban a jóindulatú hegemonia világméretű elutasítása jelenti.

Az ötödik fejezetben a szerző a demokrácia meghonosítása szempontjából különösen fontos elméleti kategóriákat vizsgál, így elsősorban a gazdasági és politikai fejlődést. Fukuyama legfőbb konklúziója az, hogy a reform iránti belső igény híján soha sem lehetséges a döntő fontosságú intézményi háttér kialakítása. A demokrácia átültetésének amerikai támogatását illetően pedig úgy foglal állást, hogy a gazdasági fejlődés bőkezűbb támogatására és az Egyesült Államok lágy hatalmának megfelelő alkalmazására, illetve az ezt szolgáló intézményi reformra van szükség.

A hatodik fejezet a világrend intézményrendszerével foglalkozik. A szerző megállapítása szerint a következő nemzedék legfőbb feladata lesz, hogy olyan új nemzetközi intézményeket hozzon létre, amelyek jobban megtalálják az egyensúlyt a hatékony működés és a legitimitás között. Fukuyama véleménye az, hogy az igen kevésbé hatékony és legalábbis az uralkodó amerikai felfogás szerint illegitim, – mert nem elszámoltatható – és megreformálhatatlan ENSZ helyett nem egy másik típusú globális intézményre van szükség, hanem az egymást átfedő intézmények sokaságára. Ezek jelentős részben máris léteznek, és a műholdak pályájával, a szabványokkal és még ezer másik kérdéssel foglalkoznak. Fukuyama szerint nemhogy a Biztonsági Tanács, de még a NATO konszenzusos döntéshozatala keretében történő amerikai cselekvés is túlzottan sokat áldozna fel a hatékonyságból a nemzetközi politikai legitimitás oltárán. Ez utóbbi intézményben többségi döntéshozatalra vagy annak egy végrehajtó testületre delegálására lenne szükség, állítja. Véleménye szerint olyan nemzetközi intézményt is létre kellene hozni, amely a jól működő kormányzati rendszerek exportjának legitimitását biztosítaná. Ez utóbbi megállapítások alapján az olvasó nem menekülhet attól a következtetéstől, hogy a szerző szerint a hatékonyság az erősek akaratának érvényesülését, míg a legitimitás annak a jóváhagyását kell, hogy jelentse. A nemzetközi intézmények szerepe pedig az lenne ezek szerint, hogy gondoskodjanak a lebonyolításról, illetve az egyes részterületek szabályozásáról.

A hetedik fejezetben a szerző egy újfajta amerikai külpolitikáról medítálva arra a következtetésre jut, hogy a hegemon hatalomnak, miközben hatalmát gyakorolja, nem csupán jóindulatúnak, de körültekintőnek és okosnak is kell lennie. Fukuyama ezzel a

megállapításával aligha lehet vitatkozni, illetve jelenlegi adminisztráció külpolitikáját kétségtelenül nehéz lenne körültekintőnek és okosnak tekinteni, de azért ez egy kicsit kevés egy új stratégiához.

Fukuyamának ebben a könyvében is jócskán olvashatunk találó megjegyzéseket, és az amerikai neokonzervatív külpolitika bírálatában aligha téved. Bírálata az „érted haragszom, nem ellened”-elv jegyében született, az általa javasolt módszer a körültekintőbb, a türelmesebb unilateralizmus.

A kötet igen szép kiállításban, gondos fordításban jelent meg. Nagyon hasznos, hogy a lefordított intézménynevek és szakkifejezések angol eredetijét a fordító lábjegyzetben közli.